

оренду; умови збереження стану об'єкта оренди; визначення сторони, яка несе ризик випадкового пошкодження або знищення об'єкта оренди чи його частини; відповідальність сторін. За відсутності законодавчих механізмів врегулювання відповідальності орендаря за зміну якісних характеристик земельної ділянки протягом терміну її використання, вилученні істотні умови договору оренди були чи не єдиним правовим інструментом захисту прав орендодавців. Таким чином, скорочення істотних умов договору оренди робить селян ще більш вразливими на тлі безгосподарності землекористувачів.

Для підприємств-орендарів законодавче встановлення мінімального строку договору оренди є додатковим гарантуванням стабільності орендних відносин, та як видається на перший погляд, мало б стимулювати їх до більш раціонального використання земель з позиції довгострокової перспективи їх обробітку. Вважаємо, що закріплення мінімального строку оренди, в перші роки може спричинити ріст тіншової оренди земель сільськогосподарського призначення, однак, така тенденція не матиме довготривалого характеру.

Таким чином, ключовими цілями державного регулювання земельних відносин мають бути:

- закріплення прав власності (оренди) за сільським населенням з метою збереження їхньої зайнятості та розселення через фермерство;
- забезпечення економічно доцільної оптимізації
- землекористування на засадах купівлі (оренди) шляхом упередження концентрації угідь як чинника, що суперечить їх специфіці та багатофункціональності сільського господарства;
- соціалізація механізмів придбання земельної власності та прав землекористування;
- збереження угідь та відтворення їхньої родючості для забезпечення продовольством сьогоdnішнього і майбутніх поколінь.

Результати проведеного аналізу сільськогосподарського землекористування в Україні дозволяють говорити про наступні тенденції:

- зменшення частки сільськогосподарських земель
- у структурі земельного фонду України характеризується нарощенням площ ріллі за рахунок скорочення площ усіх інших категорій сільськогосподарських угідь. Вилучені із сільськогосподарського землекористування площі використовуються під забудову та ведення лісового господарства, що можна оцінювати позитивно;
- прослідковується відкрита деструктивність господарювання в аграрній галузі, яка разом із побудованим на філософії бізнесу та орієнтованим виключно на критерій прибутковості управління процесами аграрного землекористування, призводить до виснаження та зниження родючості агроугідь;
- внаслідок реформування відносин власності на землю сформувалися дві діаметрально протилежні, але однаково згубні для сільських територій і країни моделі господарювання: латифундистсько-олігархічна - представлена агрохолдингами, та парцелярна модель особистих селянських господарств.

Список використаних джерел:

1. Гасанов С. Фіскальне регулювання землекористування: інституціональне підґрунтя та територіальна асиметрія / С. Гасанов, В. Голян // Економіст. 2015. № 11. С. 7-10. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2015_11_3
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР)- Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України від 12.02.2015 р. No 191-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/191-19>
4. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. No 161-XIV (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161-14>
5. Тулуш Л. Д. Податкова реформа у сільському господарстві: ризики та перспективи / Л. Д. Тулуш // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2016. Вип. 88(2). С. 20-33. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2016_88\(2\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2016_88(2))

УДК 37.026.5 + 574

Л. А. Києнко-Романюк, к. пед. н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування

В. М. Заячковський, к. пед. н., директор ДВНЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж», викладач кафедри управління та адміністрування
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

КОМПОНЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається екологічна освіта як умова сталого розвитку. На основі аналізу наукових джерел, синтезу наукових підходів компонентами екологічної освіти визначено: екосвідомість, екостосунки та екодії. Зазначено, що розвиток критичного мислення є ефективним інструментом формування екологічної свідомості, інструментальною цінністю екостосунків та єдиним мисленням, що спричиняє екодії.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічна свідомість, цінності, сталий розвиток, критичне мислення.

Освіта – це система знань, навичок і відносин. Вона реалізується як формальне та неформальне (в т.ч. інформальне) навчання. Формальна освіта – це освіта, що здобувається у відповідних закладах (дошкільна; повна загальна середня; позашкільна; спеціалізована; професійна (професійно-технічна); фахова передвища; вища; освіта дорослих, у тому числі післядипломна) відповідно до Закону України «Про освіту» (стаття 10). Неформальна освіта триває протягом усього життя людини, починається з моменту народження, першим середовищем є сім'я і найближче оточення. Неформальна освіта здійснюється установами, організаціями, фондами, урядовими та неурядовими асоціаціями через кампанії та соціальні проекти. Наприклад, медіа сьогодні є одним із найпотужніших джерел неформальної освіти. Зокрема, медіа-засоби активно використовуються як потужний інструмент екологічної освіти: формування і розвитку екологічної свідомості, цінностей для сталого розвитку.

Термін "екологія" походить від грецьких слів: *οίκος* (житло, середовище) і *λόγος* (слово, наука). В науку і літературу введено в 1869 р. завдяки Ернесту Геккелю. У зв'язку зі зростаючою деградацією природного середовища, викликаного антропогенними факторами, значення терміну "екологія" поширюється на дії, спрямовані на захист навколишнього середовища, і проблеми, пов'язані з відносинами людини та природи. Результатом висвітлення екологічних проблем стало збільшення інтересу до них та виникнення численних дискусій щодо екологічних загроз та вивчення цих питань різними науками. Ступінь регресії навколишнього середовища впродовж останніх десятиліть привертала увагу громадської думки до проблем, пов'язаних з наслідками неконтрольованого розвитку цивілізації.

Погіршення стану навколишнього середовища вимагає, у зв'язку з цим, широкого розуміння екологічної освіти. Зокрема, розвиток критичного мислення у підростаючого покоління (як один з векторів формальної освіти) та широких мас населення (вагома складова неформальної освіти) може стати шляхом попередження екологічної катастрофи та поліпшення екологічної кризи в Україні та світі.

Екологічна компетентність громадян – це результат наскрізної та неперервної освіти; система формування поглядів на навколишнє середовище; світ, заснований на повазі до себе, як до людини – частини екологічної системи планети. Через розвиток критичного мислення, багатогранний і міждисциплінарний підхід екологічна освіта підвищує чутливість до екологічних проблем і загроз, сприяє усвідомленню їх причин та наслідків, навчає приймати рішення та брати відповідальність за локальне та глобальне збереження природного середовища, мобілізує до проактивних дій (особистих і групових) для його захисту.

Під екологічною свідомістю психологи розуміють високий рівень психічного відображення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, рефлексію відносно місця і ролі людини в біологічному, фізичному і хімічному світі, а також здатність до саморегуляції цього відображення. На думку психологів, екологічна свідомість зумовлюється зовнішніми та незалежними від людини чинниками, які відображаються крізь призму її внутрішнього світу, реалізується в структурі різноманітних ставлень до оточуючого життєвого середовища, зумовлює поведінку та життєдіяльність на основі саморефлексії [1, 133–134]. Шедловська М. В., узагальнюючи означення екологічної свідомості у філософії, психології, культурології та історії, пропонує означення екологічної свідомості як сукупності певних знань (теоретичних та практичних), емоцій, що відображають специфічний спосіб ставлення до природи, установок (реальних чи декларованих) до дії, що пронизані певним ціннісним полем, що впливає на кожен із цих компонентів і проявляється в них (у ціннісному просторі поєднання трьох компонентів: когнітивного, афективного і поведінкового) [2, 201].

Визначення сталого розвитку передбачає такий соціально-економічний розвиток, в якому відбувається процес інтеграції політичної діяльності, економічних та соціальних питань у збереженні природного балансу довговічності основних природних процесів з тим, щоб гарантувати можливість задоволення основних індивідуальних потреб громадам та громадянам як сучасного, так і майбутніх поколінь.

Екологічна освіта є умовою сталого розвитку, розвиток критичного мислення – ефективним інструментом формування екологічної свідомості, інструментальною цінністю екостосунків та єдиним мисленням, що спричиняє екодії. Відтак, ми пропонуємо впроваджувати екологічну освіту у балансі її компонент: екосвідомість, ековідносини, екодії. Компоненти є взаємопроникними і взаємозалежними (рис. 1).

Цілі екологічної освіти впливають з вищесказаного: формування повної і багатогранної обізнаності та інтересу до екологічних питань у контексті соціальних, політичних, економічних проблем; набуття та розширення компетенцій, необхідних для захисту та поліпшення стану навколишнього середовища; розвиток проєкологічних моделей поведінки та формування ставлення, цінностей, переконань, які забезпечать збереження і захист біосистеми планети; впровадження екологічної освіти як міждисциплінарної та безперервної; створення та реалізація програм екологічної освіти на державних і місцевих рівнях; просування кращих практик екологічної освіти в усіх галузях управління та адміністрування.

Рис. 1. Компоненти екологічної освіти

Екологічна освіта, впроваджена державними і соціальними інституціями та організаціями, засобами масової інформації та, перш за все, включена до освітніх програм навчальних закладів – є освітнім середовищем формування екологічної свідомості (знань, умінь, навичок), екологічних відносин (особистої відповідальності, цінностей персональних та суспільних), екологічних дій (прийнятих рішень, відповідальних вчинків, проактивної позиції) – основи сучасної освіти для дітей та молоді.

Список використаних джерел

1. Соціально-психологічний словник / [авт.-уклад. М. Чапка, У. Контні]. – Мисловице, 2010. – 519 с.
2. Шедловська М. В. Концептуалізація поняття “екологічна свідомість” у соціогуманітарних науках // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2011. Випуск 5 - С. 196–204.

УДК 332.1; 338.439:631.95; 635.11.577.4

В.В. Лавров, доктор с.-г. наук, професор, завідувач кафедри загальної екології та екотрофології
Т.О. Грабовська, кандидат с.-г. наук, доцент, доцент кафедри загальної екології та екотрофології
Білоцерківський національний аграрний університет

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОСФЕРИ

На методологічних засадах сталого розвитку, збалансованого природокористування визначено передумови, загроз/ризиків, переваги, стан, перспективи та напрями запровадження у сільське господарство України органічного виробництва. Обґрунтовано, що для подолання наявних перепон і зменшення загроз/ризиків щодо розвитку органічного виробництва необхідно глибше дослідити проблему з використанням системного аналізу. Це потребує міждисциплінарного та інтегрованого підходів з урахуванням методів аксіології, економіки, соціології, синєкології, зокрема агро- та ландшафтної екології. Для створення сприятливих умов переходу на засади органічного виробництва необхідне погодження соціальних, економічних та екологічних інтересів у вертикалі галузевого управління та горизонтальній міжвідомчій, міжсуб'єктній співпраці, в системі «суспільство-економіка-НПС-суспільство», відповідне законодавче регулювання і належний інституційний та ресурсний супровід діяльності.

Ключові слова: сталий розвиток, збалансоване природокористування, органічне виробництво.

Сталий (збалансований) розвиток розуміємо як процес міжсекторально узгодженого, системного впровадження у практику соціально-економічних стратегій розвитку суспільства на засадах постійного паритетно виваженого коригування потреб суспільства (балансу соціальних, економічних та екологічних цінностей) з урахуванням результатів пізнання законів природи та відповідно до динаміки природних процесів і суспільних регуляторів [1, 2].

Одним із базових критеріїв збалансованого розвитку певних територій та забезпечення життєво необхідних потреб людства є збалансоване використання земель як незамінного просторового ресурсу, основи формування і розвитку аграрної сфери. Проблема забезпечення сталого розвитку агросфери полягає у складнощях подолання наявного конфлікту соціальних, економічних та екологічних (а також – екобезпека-антропоцентризму та охорони НПС-біоцентризму) цінностей, відповідних інтересів/потреб, мотивацій, напрямів діяльності, їх інституційного та ресурсного супроводу. Саме це є головною перепорою для імплементації у законодавство і в практику принципів погодженої співпраці та інших засад сталого розвитку [1, 2]. Наразі провідними науковцями визнано, що методологічно близькою до ідей збалансованого природокористування є концепція органічного виробництва сільськогосподарської продукції, оскільки вона ґрунтується на системно погодженій реалізації **трьох блоків завдань** – соціального, економічного та екологічного [3–9]. Уже визначено передумови та законодавчо-управлінські засади органічного сільського господарства, регіональні особливості його реалізації.